

Rodina vojáka Josefa Ročka z Kolovrat se dodnes nedočkala odškodnění

Badatelé, bratři Miroslav a Jaroslav Čvančarovi, jejichž strýc provozoval za protektorátu biograf v sále místního pohostinství U Šlingrů, objasňují okolnosti zastřelení vojína Josefa Ročka. Přináší tak další střípek do mozaiky kolovratské historie.

Josef Roček

Násilná trestná kauza smrtelného postřelení aktivizovaného vojína v záloze Josefa Ročka, k němuž došlo v Praze na Žižkově 2. října 1938 na stanovišti protiletadlové kulometné roty Pěšího pluku 5 TGM, nebyla nikdy v plné šíři objasněna. Do pozadí a polozapomenutí ji odnesl chaotický vír událostí, následujících bezprostředně po mnichovském diktátu. Bohužel včetně pozdějšího rozhodnutí, jímž příslušné archivní materiály v rámci pravidelných skartací Kmenových listů vojáků narozených v letech 1903 až 1910 byly v 70. a 80. letech zničeny.

PRELUDIUM

Adolf Hitler předpokládal, že proběhne-li připravovaný anšlus Rakouska bez komplikací, bude na řadě další sousední stát. A to zejména české země, ve kterých německá menšina tvořila až 22 % všeho obyvatelstva. Tudíž nemalá část příslušníků Československé republiky, nahlízející však k dynamicky se rozvíjející nacionálně-socialistické politice Německa, a toužící se zařadit po bok budovatelů nové Říše.

Počet tzv. sudetských Němců, představujících v českých zemích jednu třetinu obyvatel, dosahoval přes 3 200 000 jednotlivců. Dospělí se sdružovali v legální Sudetendeutsche Partei (SdP), vedené Konradem Henleinem a Karlem Hermannem Frankem, která v celostátních parlamentních volbách v květnu 1935 získala více než 1 200 000 hlasů, a stala se tak druhou nejsilnější stranou v celém Československu.

Na sílící Hitlerem inspirovaný nátlak pražská vláda reagovala 20. května 1938 mobilizací nejmladšího ročníku záložníků a specialistů. Ta však rostoucím pohraničním z Německa podněcovaným nepokojům, nezabránila.

Byla sice urychleně budována pásma lehkých a těžkých pohraničních opevnění a sjednávány spojenecké smlouvy, avšak v pohraničních pásmech se množily krvavé střety mezi nacistickými záškodníky a příslušníky čs. armády, finanční stráže, četnictva, policie a Stráže obrany státu. Během léta 1938 desítky Čechoslováků přišly o život nebo byly zraněny.

Neudržitelný stav vyvrcholil sudetoněmeckým povstáním 13. září 1938, a to vzápětí po Hitlerově projevu na norimberském sjezdu NSDAP.

MOBILIZACE

O deset dnů později – 23. září ve 22:30 hodin oznámil Čs. rozhlas mobilizaci záložníků do věku 40 let. Na určená místa nastoupilo 1 120 000 Čechů, Slováků a Rusínů. Problém nastal, když mobilizační výzvu ignorovalo na 40 % (zhruba 315 000) povolanců německé národnosti. Desítky tisíc z nich uprchly do Německa, vstoupily do militantního dobrovolnického Sudetendeutscher Freikorps a podnikaly ozbrojené výpady přes československou hranici. Výsledkem bylo 40 zabitých, 100 raněných a 230 odvedených nebo nezvěstných příslušníků čs. ozbrojených sil.

OSTRAHA HLAVNÍHO MĚSTA

Vnější západní okruh Prahy ochraňovala soustava lehkých bunkrů a jednotky tzv. Vnější obrany Prahy tvořené praporem Stráže obrany státu, posíleným 5. a 28. Pěším pražským plukem. Hlavní město chránilo 14 baterií protiletadlových kanónů, 10 světlometných čet a 6 kulometných rot teritoriální obrany proti letadlům.

Zatímco nejbližší východní stanoviště protiletadlového dělostřelectva byla dislokována jihovýchodně od Kbel a mezi Štěrboholy a Malešicemi, pozice doprovodných světlometných baterií a protiletadlových kulometných rot hájících východní obvod

města se nacházela poblíž Nákladového nádraží, na severním úbočí a temeni žižkovských Židovských pecí - v tehdy ještě nezastavěném prostoru mezi dnešními ulicemi Jilmovou a Malešickou.

Právě zde na nevysokém návrší vyrostl provizorní úkryt čtvrtého protiletadlového hnízda 5. pěšího pluku TGM, jehož příslušníky byli třiatřicetiletý aktivizovaný vojín v záloze Josef Roček a svobodník Herbert Tutte.

KDO BYLI JOSEF ROČEK A HERBERT TUTTE

Na základě studia v archivech a rozhovorů s Václavem Ročkem v Kolovratech v srpnu 2019, dále se synem Josefa Ročka Zdeňkem v Třebíči 10. října 2019 a v neposlední řadě s Blankou Oujezdskou, vedoucí kolovratské Knihovny s infocentrem, autoři článku zjistili tyto skutečnosti:

Josef Roček, narozený 26. 1. 1905, příslušel do obce Kolovraty (od r. 1974 součást Městské části Praha 10) v tehdejšímu okrese Říčany. Povoláním byl obuvník v hostivařské firmě Štěpán. Žil s manželkou Marií, rozenou Mátlovou, a dvěma syny - Josefem, narozeným 9. 9. 1931 a Zdeňkem, narozeným 29. 4. 1936. V osudovém roce 1938 byl Josef Roček povolán hájit se zbraní v rukou svoji vlast a rodinu.

Herbert Josef Tutte, narozený 11. 1. 1905 v Ústí nad Labem a příslušný do Žitenice v okrese Litoměřice, byl sudetský Němec, povoláním tiskař, ženatý, katolického vyznání, aktivizovaný svobodník v záloze Pěšího pluku 5 TGM. Na rozdíl od velké části svých soukmenovců, kteří neuposlechli

Marie Ročková s dětmi

mobilizační výzvu a uprchli do Německa, Tutte (a můžeme konstatovat, že bohužel, ať již dobrovolně či nedobrovolně) nastoupil ke své jednotce.

Tak se oba aktéři ocitli v zatemněné Praze na Židovských pecích, v pohotovosti u protiletadlové kulometné roty, v bezprostředním očekávání nepřátelského útoku...

VRCHOLÍCI KRIZE A OSUDOVÝ ZVRAZ

Českoslovenští letci u svých strojů, muži v pohraničních pevnostech, dělostřelci a všichni obránci republiky čekali na stanovištích, co bude dál. Situace v celém pohraničí se nadále vyhrocovala. Policista Jan Klenner ze Žižkova, v němž právě dleli Roček a Tutte, posílil složky SOS v Chebu a 14. září přišel o život u hotelu Welzel při dobývání ústředí kanceláře SDP.

O den později, 15. září, vojín německé národnosti Franz Ludwig zastřelil pět příslušníků čs. armády. Tím ovšem vraždy nekončily, ale naopak - akce Freikorpsu vzrůstaly. Až do konce září si střety vyžádaly desítky mrtvých a zraněných československých vojáků a příslušníků četnictva, finanční stráže, policie a Stráže obrany státu. Kromě toho vyšla najevo zrada i ve vyšších armádních funkcích. Dne 13. září 1938 byl zatčen podplukovník intendantní služby při Zemském vojenském velitelství v Brně Alois Wünsch, německé národnosti, narozený 8. 12. 1886. Byl usvědčený, že od roku 1929 dodával přísně tajné informace maďarské zpravodajské službě. Již 22. září jej divizní tribunál odsoudil k degradaci a trestu smrti, vykonanému ve vojenské věznici na pražských Hradčanech 30. září.

V čase, kdy se každého dne a každou hodinu očekával začátek války s Německem, vynořila se jako deus ex machina - mnichovská konference. Text mnichovské dohody parafovali představitelé čtyř mocností krátce po půlnoci z 29. na 30. září 1938. O půl druhé v noci bylo znění dáno na vědomí československé delegaci. Verdikt či v podstatě kapitulaci pražská vláda přijala.

A také fakt, že ve dnech 1. až 10. října obsadí německé vojsko celé pohraničí, že československá armáda ustoupí do vnitrozemí, administrativy přejde na zdejší soukmenovce a Sudety splynou s Říši.

Paragraf č. 8 Mnichovské dohody navíc výslovně stanovil, že československá vláda musí v příštích čtyřech týdnech

nejen uvolnit všechny sudetské Němce z vojenských a policejních jednotek, ale především amnestovat a propustit všechny sudetoněmecké vězně, odpykávající si tresty odnětí svobody za politické trestné činy. Stalo se. V nastalém posttraumatickém šoku mnozí do poslední hodiny odhodlaní obránci zrazené republiky páchali sebevraždy, nebo se rozkazu k ústupu podvolovali jen s největším sebezapřením.

Nejistota jítřila vojáky i na stanovišti žižkovské protiletadlové kulometné roty. Jaké diskuze spolu vedli zdejší příslušníci české i německé národnosti, a to pouhé tři dny po mnichovské kapitulaci, o tom lze jen spekulovat.

DŮSLEDKY ZLOČINU 2. ŘÍJNA 1938

O tom, co incidentu u Jilmové ulice předcházelo, nemáme precizních zpráv. Kmenové listy příslušných vojáků při skartaci rovněž ze světa zmizely. Autoři tohoto článku však v Archivu hl. m. Prahy - Chodovec pod signaturou Tutte Herbert, Roček Josef, při bádání v únoru 2020 objevili následující záznam:

Dne 2. 10. 1938 v 19:20 hodin při střežení kulometných hnízd svobodník v záloze Herbert Tutte, narozený 1905 v Ústí nad Labem, svobodník protiletadlové kulometné roty 5. pěšího pluku TGM v Praze, stojící právě na stráž, ze své pušky střelil do břicha vojína mimo službu, který vyšel z krytu, Josefa Ročka, 26. 1. 1905 narozeného, do Kolovrat okres Říčany příslušného, který hlasitě volal o pomoc. Na jeho volání přispěchal ku zraněnému velitel stráže svobodník Bohumil Fiála, zavola telefonicky automobil záchranné stanice a odvezl ho do Všeobecné nemocnice v Praze II., kde na klinice profesora Dr. Jiráska byla provedena transfuze krve. Jelikož Roček měl průstřel jater, zranění bylo velmi těžké.

Svobodník Tutte po svém činu prchl ze svého stanoviště, když odhodil svoji služební pušku. Vojenskou stráž byl zadržen před hlavním vchodem Nákladového nádraží Žižkov. Na místě převzal Tutteho poručík

v záloze Kliment od téhož kulometného tělesa a předal jej Posádkovému velitelství Velké Prahy.

Po výstřelu pušky vypálili vojáci ze čtvrtého kulometného hnízda červenou raketu, která byla viditelná až v Husově třídě poblíž Památníku odboje na Žižkově.

Dne 4. 10. 1938 v Ústavu pro soudní lékařství Univerzity Karlovy v Praze proběhla pitva. Profesor MUDr. Jaromír Tesař v posudku konstatoval, že Josef Roček zemřel v důsledku střelné rány v krajině jaterní, zakrvácením dutiny hrudní a břišní po roztržení jater a ledviny. Že žádnou lékařskou pomocí se smrt odvrátit nedala.

Z Úmrtního listu vydaného Děkanským úřadem v Uhřetěvsi dne 14. 10. 1938 vyplývá, že na základě „vyjádření České chirurgické kliniky v Praze, Josef Roček zemřel 2. 10. 1938 ve 23:00 hodin na smrtelná zranění jater a pravé ledviny způsobená střelnou zbraní.“

Jak je výše uvedeno, poté co pachatele vraždy svobodníka Herberta Tutteho zadrželi při přelézání plotu u hlavního vchodu Nákladového nádraží Žižkov, byl předán Posádkovému velitelství Velké Prahy. Po změření Tutteho tělesné výšky 165 cm a zjištění barvy světle kaštanových vlasů byly pořízeny daktyloskopické otisky prstů a vězeňské fotografie. Zatčený byl následně pod číslem 10 731 umístěn ve vojenské věznici. Za jiných okolností by Tutteho čekal velmi tvrdý verdikt. Avšak od přijetí pokořujících podmínek mnichovské konference pražskou vládou začala nesmlouvavě platit klauzule č. 8, z níž vyplývá, že československá vláda musí amnestovat a propustit všechny sudetoněmecké vězně, odpykávající si tresty odnětí svobody za politické trestné činy.

Proto v souladu s defetistickým závazkem pomnichovské pražské vlády zůstal Herbert Tutte zcela nepotrestán. Vyšší polní soud v Praze dal 14. 10. 1938 Policejnímu komisařství na Žižkově na vědomí: „Trestní řízení proti obviněnému svobodníku v záloze

(*Tuttemu Herbertovi*) pro podezření ze zločinu, že 2. 10. 1938 postřelil v nepřátelském úmyslu do prsou vojína v záloze Josefa Ročka, bylo podle paragrafu 240 ze dne 14. 10. 1938 zastaveno, poněvadž trestnost spáchaného činu zanikla podle amnestie vlády republiky Československé ze dne 7. 10. 1938." Podepsán přednosta soudu plk. just. Karel Jarolím. Omilostněný vrah si převzal svoji hotovost 43,80 Kč, kufřík s prádlem, tabatěrku, kalendářík, čtyři klíče, hřebec, zapalovač a kapesní nůž a v doprovodu agentů Státní bezpečnosti byl eskortován ke Krajskému soudu v Plzni.

Odtud byl 18. 10. 1938 předán zástupcům sousedního státu, a téhož dne prakticky vyhoštěn do Německa, paradoxně nyní začínajícího již za Borskou věznicí.

Zde také veškeré informace o Herbertu Tutteovi končí.

EPILOG

V roce 2020 se autoři tohoto článku obrátili na Bundesarchiv v Ludwigsburgu, Koblenzi a v Berlíně. Se stručnými otázkami: Kdy, kde a v jakých německých ozbrojených složkách občan Herbert Tutte, 11. 1. 1905 v Ústí nad Labem (Aussig) rozený, za války sloužil? A hlavně kdy zemřel?

Avšak kromě požadavků o zaslání vyplněných formulářů, bližších údajů, dotazů, proč informace Praha vlastně chce, a především očekávaných finančních kompenzací, se autoři žádné relevantní odpovědi nedočkali.

Ostatně, dozvěděli se snad již v době pomnichovské pozůstalí našich tehdejších obětí také vůbec všechno? Můžeme si jen představit zmatek v institucích druhé republiky, oficiálně od 22. listopadu nazývané Česko-Slovensko. Úřady Ministerstva obrany až do začátku okupace jen s obtížemi zvládaly administrativně evidovat alespoň přibližný počet všech zemřelých a nezvěstných příslušníků domácích ozbrojených sil v roce 1938 a v prvním čtvrtletí 1939. Původní počet přes 260 mrtvých totiž neúměrně vzrostl na více než 560 osob. Z důvodů, že vedle prokazatelně v bojích sedmačtyřiceti padlých, sedmi z politických důvodů zastřelených a šestnácti zavražděných či nešťastnou náhodou zabitých jednotlivců, byly započítávány také ztráty následkem neodborných manipulací s výbušninami, sebevražd, leteckých a dopravních nehod, havárií, zaviněných či nezaviněných úrazů a různých nemocí.

Na místě zločinu, v úbočí vršku nad Jilmovou ulicí, vyrostl symbolický pomníček. S dřevěným křížem zhotoveným Ročkovým strýcem Janem Mátlem a kamenem s iniciálami J.R., vyrytými kamarády z protiletadlové rot. Občané z okolí zde občas zapalovali svíčky a pokládali květiny. Avšak jen do poloviny válečných let, kdy okupační úřady nařídily monument odstranit.

Vdova Marie Ročková se nedočkala žádné úřední finanční pomoci. V důsledku životních útrap onemocněla a v roce 1944 na mozkový nádor zemřela. Oba nezletilí chlapi vyrůstali u dědy v Kolovratech a poté u příbuzných ze strany matky v Popelíně.

Ani po válce nedostali žádné odškodnění, ani hmotné či alespoň formální písemné uznání.

Zdá se, že oběť jejich otce, obránce republiky, vyzněla naprázdno...

Miroslav Čvančara, Jaroslav Čvančara

Pohřeb Josefa Ročka

Ročkův pomníček, Židovské pece 1938

Hrob rodiny Ročků